

Polisen

Utgivare

Polisen

Produktion

Kommunikationsavdelningen, Nationella operativa avdelningen

Kontakt

Johan Gustafsson,
Utvecklingscentrum
Stockholm vid Nationella operativa avdelningen.

Tryck

Polisens interntryckeri,
Stockholm, juli 2019

Grafisk form

Kommunikationsavdelningen

polisen.se

Foto

Polisen

Diariennr.

A266.145/2019
saknummer 190

Lathund vid brott/grovt brott mot knivlagen

Polisen

För dig som avrapporterar eller utreder

Det anmäls många brott mot knivlagen, men få av dem rubriceras som grova, trots att kraven för fällande dom är uppfyllda.

Om samma utveckling är att vänta i Sverige, som i Storbritannien och flera andra länder, kommer hårdare vapenlagar även här leda till fler våldsbrott med kniv, d.v.s. färre skjutningar och fler knivdåd.

Ett sätt att arbeta mot innehav av kniv är att i större utsträckning arbeta för att gärningsmän ska lagföras för **grovt** brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, den så kallade knivlagen (eller knivförbudslagen).

Om vi inom polisen utförligt och väl rapporterar alla grova brott mot knivlagen, kan det resultera i fler fällande domar och bidra till minskat knivinhav i samhället.

Du som utreder och avrapporterar har en avgörande roll i att säkra så att alla omständigheter skrivs in i anmälan eller på annat sätt tydligt visas i utredningen, exempelvis i pm.

Denna folder syftar till att ge råd på vägen och kunskap om juridiken bakom grovt brott mot knivlagen.

Innehåll

Brott mot knivlagen	4
Avsedd mot liv eller hälsa?	5
Omfattas föremålet av knivlagen?	5
Innehav på allmän plats	6
Innehav på skolområde	7
Innehav i fordon på allmän plats	7
Befogat eller obefogat innehav?	8
Grovt brott mot knivlagen	9
Innehav av föremål av särskilt farlig art	9
Synnerlig fara för brott mot liv eller hälsa	10
Överträdelse av saluhållandeförbudet	10
Flera omständigheter är relevanta	11
Dokumentera!	11
Förhöret	12
Att skriva på rätt sätt i anmälan	13
Beslag/förverkande	14
Brottskod	14
Praxis – rättsliga avgöranden	15
Mer praxis	18

Brott mot knivlagen

För att misstänka grovt brott mot knivlagen måste till att börja med de grundläggande rekvisiten vara uppfyllda.

Rekvisiten för brott mot knivlagen är:

- ♦ Kniven/föremålet ska vara ägnad/ägnat att användas som vapen vid brott mot liv och hälsa.
- ♦ Innehav: kniven/föremålet ska innehas.
- ♦ Platsen: innehavet ska ske på allmän plats, eller inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats.
- ♦ Föremålet ska omfattas av knivlagen
- ♦ Innehavet ska vara obefogat

Brott mot knivlagen kräver oakt-samhet eller uppsåt. Brott mot knivlagen som bedöms som ringa är inte straffbara.

Så säger lagen

Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

1 § Knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa får inte innehas på allmän plats, inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats.

Förbudet i första stycket gäller inte, om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat. Stickvapen eller knivar som är konstruerade så att klingan eller bladet snabbt kan fällas eller skjutas ut ur sitt skaft (springstiletter eller springknivar) får inte innehas av personer under 21 år.

4 § Den som uppsåtligt eller av oakt-samhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Avsedd mot liv eller hälsa?

Enligt förarbetena till knivlagen är de flesta knivar sådana att de kan användas vid brott mot liv och hälsa och omfattas alltså av knivlagen.

Exempelvis smörknivar, bordsknivar och ofarliga leksaksknivar omfattas inte av förbudet.

Det har funnits en missuppfattning att knivblad måste ha viss längd för att omfattas av knivlagen. Det stämmer inte.

Med "andra föremål" brukar i första hand räknas olika verktyg såsom sylar, stämjärn och mejslar men även föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen mot liv och hälsa, som ibland kallas gatustridsvapen, se under nästa rubrik *Omfattas föremålet av knivlagen*. Förbudet omfattar i princip sådana föremål som kan utgöra vapen enligt 4 kap. 5 § brottsbalken (olaga hot) och som även avses i förverkanderegeln i 36 kap. 3 § 2 brottsbalken.

Omfattas föremålet av knivlagen?

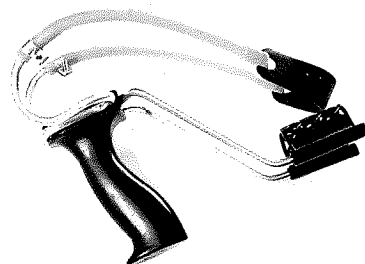
Inte bara knivar omfattas av knivlagen utan även andra farliga föremål:

- ♦ Knivar:
 - Slidknivar
 - Dolkar
 - Stiletter
 - Springknivar
 - Butterflyknivar
- ♦ Bajonetter
- ♦ Sablar
- ♦ Svärd
- ♦ Machetes
- ♦ Basebollträn
- ♦ Verktyg
- ♦ Sylar
- ♦ Stämjärn
- ♦ Mejslar
- ♦ Skjutvapen som inte omfattas av vapenlagen kan omfattas av knivlagen, exempelvis mynnings-laddarvapen tillverkade före år 1890.

Listan fortsätter på nästa sida

♦ Gatustridsvapen (i princip saknar legala användningsområden och är föremål som typiskt sett är avsedda för våldsanvändning):

- Knogjärn
- Batonger
- Karatepinnar
- Kaststjärnor
- Strypsnaror
- Rivhandskar
- Skarpslipade mejslar
- Blydaggar
- Precisionsslangbågar
- Morgonstjärnor
- Andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa
- Kedjor som har försetts med handtag
- Ölburkar som har fyllts med cement
- Handskar fyllda med sand och tunga metallbälten, konstruerade för att - förutom som bälten - kunna användas som slagvapen

Slangbåge

Innehav?

Att inneha en sak innebär möjlighet att utöva fysisk rådhighet över saken. Även en mycket kortvarig befattnings med kniv/farligt föremål kan ses som ett innehav i knivlagens mening (se NJA 1998 s. 604).

Innehav på allmän plats

Med allmän plats menas i brottsbalken varje plats, inom- eller utomhus, som allmänheten får besöka. Om allmänheten har tillträde endast till vissa delar av en plats är dessa delar allmän plats, och om allmänheten endast har tillträde vid vissa tider, är platsen allmän plats vid dessa tider och annars inte.

Exempel på allmänna platser är vägar, gator, torg, parker och för allmänheten tillgängliga delar av flygplatser, tåg-, tunnelbane- och busstationer (t.ex. väntsalar) samt utrymmen i tåg, bussar och andra allmänna färdmedel. Dessutom restauranger, barer, diskotek, affärer, teatrar, biografier, hotell, museer, idrottsanläggningar, camping- och badplatser och kyrkogårdar. Notera att ovan uppräknade endast är exempel, och inte en uttömmande lista.

Viktigt är också att konstatera att det inte spelar någon roll om man måste betala för att få tillträde till platsen; det kan mycket väl vara allmän plats i brottsbalkens mening trots att man måste betala för att få tillträde, vilket ju ofta är fallet med t.ex. idrottsarenor, nöjeslokaler och allmänna kommunikationsmedel.

Undantaget från allmän plats är områden som är enskilda, "privata", dit allmänheten inte har tillträde, samt skog och mark dit visserligen allmänheten har tillträde men där få normalt befinner sig.

Om gärningsperson ertappas med kniv/farligt föremål på plats som inte nämns ovan, men strax innan befunnit sig på allmän plats med kniven/föremålet, är det viktigt att ange den allmänna platsen som plats för brottet, så att personen kan åtalas.

Innehav på skolområde

Skolor är normalt inte en allmän plats i brottsbalkens och knivförbudslagens mening men omfattas av knivlagen ändå.

Skolbyggnaden är till för elever och lärare men är i princip stängd för allmänheten. Skolgårdar och andra platser som hör till skolans område skulle kunna vara allmän plats, men är det ofta inte. Även skolor där vuxna undervisas omfattas av knivlagen, även om det inte uttryckligen nämns i lagtexten.

Innehav i fordon på allmän plats

Om person påträffas med kniv i fordon på allmän plats, bör en mycket nyanserad bedömning göras. Innehavet kan godtas, om rimliga skäl och omständigheter finns. Se nästa avsnitt.

Befogat eller obefogat innehav?

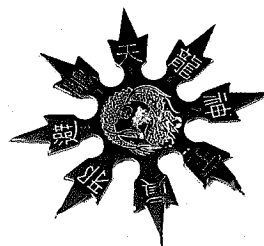
Förbudet mot innehav av knivar och andra farliga föremål på allmän plats syftar i första hand till att motverka innehav som ökar risken för våldshandlingar i situationer där våldshandlingar ofta förekommer, exempelvis i samband med offentliga tillställningar, och där det helt saknas en godtagbar anledning att medföra sådana föremål.

Undantaget i 1 § andra stycket knivlagen för befogade innehav har motiverats med att det måste lämnas utrymme för innehav som de flesta anser vara legitima och naturliga och som det saknas anledning att förbjuda. Transport av ett farligt föremål från en plats till en annan måste med denna utgångspunkt anses vara godtagbar – om det kan motiveras med rimlig anledning – även om föremålet då innehas på allmän plats.

En viktig omständighet för att bestämma om innehavet är befogat, är hur nära och naturligt sammanbundet innehavet är med det användande som motiverade att kniven togs med. Att en hantverkare som på dagarna bär kniv i sitt

arbete, är oftast ett befogat innehav. Att gå på puben efter jobbet och ha kniven med sig kan däremot vara ett obefogat innehav.

Tillämpningen skall ske med förnuft och generositet så att förbudet inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten. En helhetsbedömning av omständigheterna i varje fall ska göras vid bedömningen om innehavet är befogat eller inte.

Kaststjärna

Grovt brott mot knivlagen

Så säger lagen

4 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall döms inte till ansvar.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i högst ett år.

Straffskalan för grovt brott trädde ikraft 1 juli 2000.

Omständigheter som enligt förarbetena motiverar att brottet ska bedömas som grovt:

- ♦ Om innehavet rör föremål av särskilt farlig art eller
- ♦ Om innehavet av farligt föremål sker i sammanhang där det föreligger synnerlig fara för att det skall komma till användning vid brott mot liv eller hälsa eller
- ♦ Om innehavet avser större mängder farliga föremål eller
- ♦ Vid en överträdelse av saluhållandeförbudet (enligt 2 § knivlagen), när exempelvis överlåtelse skett i större skala eller om den har varit av särskilt farlig art.

Innehav av föremål av särskilt farlig art

Någon exemplifiering i förarbetena av vad som ska anses vara föremål av särskilt farlig art har inte gjorts. I första hand torde dock avses vapen som är särskilt ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa.

Om kniven/föremålet i princip bara är avsett för våldsanvändning, och inte har något egentligt nyttigt ändamål och därmed saknar legalt användningsområde, bör det lyftas fram som en viktig omständighet i utredningen.

Några exempel på denna typ av föremål skulle kunna vara butterflyknivar, springknivar, springstilletter, knogjärn m.m.

Sammanfattningsvis är det viktigt att vid förekommande fall visa i utredningen att kniven/föremålet i sammanhanget saknar legalt användningsområde.

Synnerlig fara för brott mot liv eller hälsa

I förarbetena exemplifieras inte vid vilka sammanhang det föreligger synnerlig fara för att det farliga föremålet ska komma till användning vid våldsbrott.

Domstolarna gör en samlad bedömning av omständigheter, såsom innehav av farliga föremål i situationer där våldshandlingar ofta förekommer, t.ex. på offentliga tillställningar, och där det helt saknas en godtagbar anledning att medföra sådana föremål.

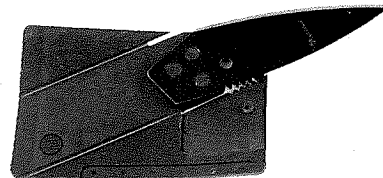
Även omständigheter som påverkan av alkohol, narkotika eller doping – vilket typiskt sett kan ha satt ned gärningspersonens omdömesförmåga och konsekvenstänkande, gärningspersonens uppträdande och gärningspersonens våldskapital – torde vara relevanta.

Större mängd?

Någon viss mängd farliga föremål har inte nämnts i förarbetena, men i underrättspraxis har sex farliga föremål (varav ett särskilt farligt) bedömts som en större mängd (Uppsala tingsrätt mål nr B 4377-18).

Överträdelse av saluhållandeförbudet

En överträdelse av saluhållandeförbudet enligt knivlagen 2 § knivlagen, innebär t.ex. överlåtelse i större skala, och/eller av särskilt farlig art. Med "farlig art" kan menas annonsering, exponering eller försäljning till yngre personer.

Creditcard knife

Flera omständigheter är relevanta

Som framgått av tidigare stycken, kan flera omständigheter vara relevanta vid bedömning om brottet är grovt eller inte. Ytterligare faktorer är:

- ♦ Påverkan av alkohol, narkotika eller doping på ett sätt som påverkar gärningsmannens omdöme.
- ♦ Platsen.
- ♦ Tidpunkten.
- ♦ Lättillgängligheten.
- ♦ Syftet med innehavet (se vidare under avsnitt *Förhöret*).
- ♦ Mängden föremål.
- ♦ Kniven/föremålet saknar legalt användningsområde.
- ♦ Kniven/föremålet avsett för våldsanvändning.
- ♦ Sammanhanget.
- ♦ Gärningspersonens beteende vid ingripandet.
- ♦ Kniven/föremålet är litet/lätt att dölja.

Dokumentera!

Det är av vikt att dokumentera, om möjligt med bild/film, de försvårande omständigheter som lyfts i förundersökningarna.

Ett tankesätt kan vara att inte förutsätta att det som är självklart för dig nödvändigtvis är självklart för den utredare som ska ta över ärendet, åklagare och kanske framförallt domstolen.

Bedömningen av om ett brott är grovt ska göras utifrån en sammanvägning av alla omständigheter i det enskilda fallet. Det är därför viktigt att alla omständigheter kring det aktuella innehavet skrivs in i anmälan eller på annat sätt visas i utredningen, exempelvis i en promemoria.

Beskriv omständigheterna i det aktuella ärendet i anmälan eller i en promemoria i Durtvå. En ökad rapportering av grova brott mot knivlagen torde leda till en ökad frekvens av domar och en utveckling av praxis om vilka omständigheter som bör vägas in för att brottet ska bedömas som grovt.

Förhöret

Det är viktigt att börja med öppna frågor, och därefter eventuellt komplettera med mer ledande frågor, exempelvis:

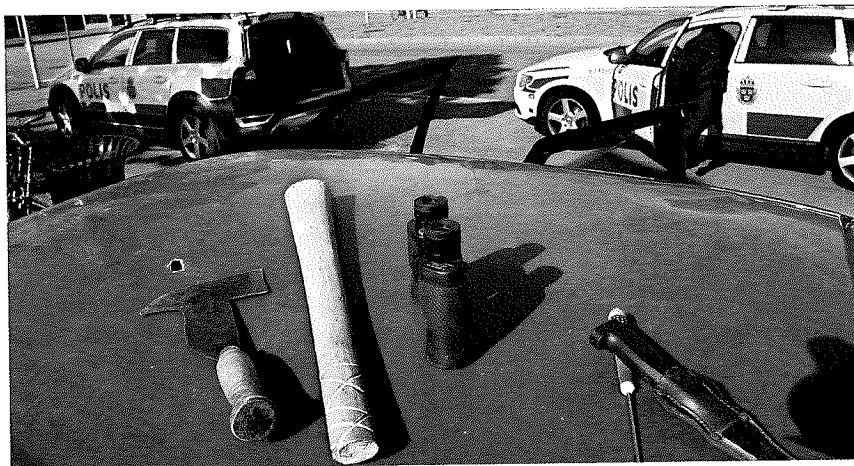
- ♦ Anledningen till innehavet?
- ♦ Anledningen till innehavet vid brottstillfället?
- ♦ Brukar du bära kniv/farligt föremål?
- ♦ Var och när köpte du/fick du kniven/föremålet?
- ♦ Anspråk på kniven/föremålet?

Givetvis kan också andra frågor vara lämpliga att ställa beroende på ärende.

Tänk ur försvararens perspektiv: Finns frågor som försvararen kommer undra varför de inte ställts?

Om exempelvis gärningspersonen svarar att syftet med innehavet är att försvara sig, kan det tyda på fara för användning mot person.

Om kniven/föremålet anträffats utan att gärningsmannen burit den/ det på sig är det viktigt att ställa frågor i syfte att utreda uppsåtet till innehavet.

Att skriva på rätt sätt i anmälan

Se till att få med alla relevanta omständigheter i anmälan. Ni som varit på brottsplatsen är de som har all information. Den är i sin tur mycket viktig för utredaren som ska ta över ärendet och därefter för åklagaren som ska åtala och driva ärendet i rätten och domstol. Ange alla rekvisiten för brottet, och varför du misstänker grovt brott om du gör det.

Skriv inte så här, exempel:

Kalle Karlsson är misstänkt för grovt brott mot knivlagen genom att inneha en kniv.

Skriv istället, exempel:

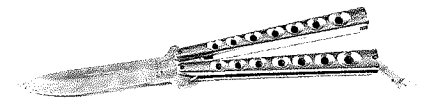
Kalle Karlsson är misstänkt för grovt brott mot knivlagen genom att på allmän plats inneha en kniv som är ägnad att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa utan att innehavet är att anse som befogat.

Brottet är grovt då kniven är av särskilt farlig art och det förelegat synnerlig fara för att den skall komma till användning vid brott mot liv eller hälsa.

Beskriv sedan omständigheter i det aktuella ärendet antingen under rubriken HÄNDELSEN i anmälan eller i en promemoria i Durtvå.

Bedömningen av om ett brott är grovt ska göras utifrån en sammanvägning av alla omständigheter i det enskilda fallet. Det är därför viktigt att alla omständigheter kring ett innehav verkligen lyfts fram och dokumenteras i samband med anmälningsupptagningen.

Bifoga en tydlig bild på kniven/ föremålet där måtten framgår.

Stilett butterfly

Beslag/förverkande

Om du misstänker brott/grovt brott mot knivlagen, ska du i normalfallet ta kniven/det farliga föremålet i beslag för ett eventuellt framtida förverkande.

Tänk på att säkra spår om du misstänker att kniven/föremålet använts vid våldsbrott.

Brottskod

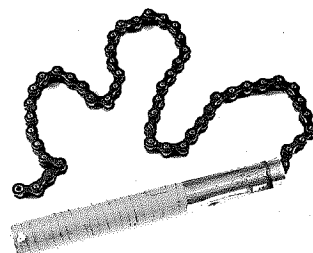
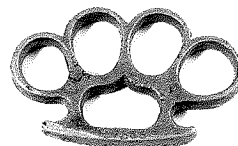
Att koden blir rätt vid registrering är grundläggande för att den officiella statistiken ska bli rätt. Statistiken används i sin tur av polisen och andra myndigheter för att bedöma och sätta in åtgärder i arbetet mot brottslighet och i det förebyggande arbetet.

Det finns ingen egen brottskod för grovt brott mot knivlagen. Samtliga brott redovisas därför enligt nedan.

Lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (normalgrad och grovt brott)

Olaga innehav av knivar m.m. på allmän plats
överlåtelse eller saluhållande av knivar m.m., 4 §

4023

Uppifrån: Knoggsjärn, huggvapen, hemmabyggt kedja med hantag.

Praxis – rättsliga avgöranden

Det finns endast ett fåtal fall där gärningsmän dömts för grovt brott mot knivlagen. Samtliga dessa är tingsrättsdomar och har därför begränsat prejudikatvärde, men kan tjäna som information om hur domstolarna gör sina bedömningar.

Falu tingsrätt mål nr B 609-17. Grovt brott mot knivlagen, innehav av machete.

Polis tillkallades efter att en man i förvirrat tillstånd lämnat en lägenhet med en machete. Mannen uppgav sig ha hamnat i en drogpsykos och kände sig jagad. Han tog med macheten för att försvara sig.

Domstolen skrev som motivering till varför brottet bedömdes som grovt:

”När det gäller frågan huruvida det aktuella knivbrottet bör bedömas som grovt har åklagaren anförat att machete är ett föremål av särskilt farlig art. Av förarbetena till de senaste ändringarna av knivlagen (prop. 1999/2000:27 s. 90) framgår att som grovt brott bör framför allt bedömas att någon innehar föremål av särskilt farlig art eller innehav av farligt föremål i sammanhang där det föreligger synnerlig fara för att det skall komma till användning vid

brott mot liv eller hälsa. I praxis har en kopia av ett svärd med ett knivblad om 45 cm som inte var vasst inte bedömts som grovt brott mot knivlagen (se Göta Hovrätts dom i mål B 3311-16).

Tingsrätten finner mot bakgrund av att det här är fråga om en machete kniv med ett knivblad om 28,5 cm som innehavts i närheten av en bensinstation och en pizzeria av en man som hade vanföreställningar av att vara jagad av militärer, skall bedömas som grovt brott.

En machete får anses vara ett föremål av särskilt farlig art och sammanhanget där innehavet ägt rum var sådant att synnerlig fara för att macheten skulle komma till användning vid brott mot liv eller hälsa förelåg.”

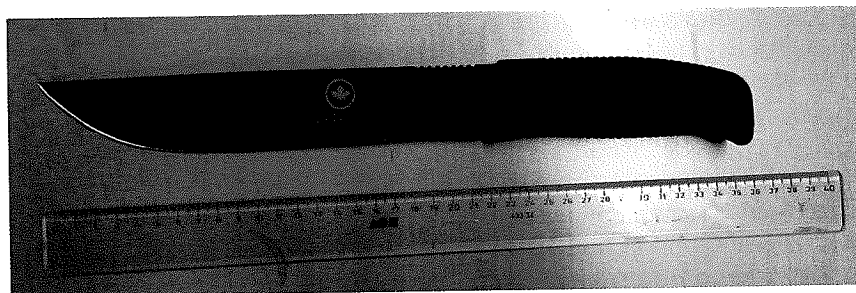
Stockholms tingsrätt mål nr B 13983-18. Grovt brott mot knivlagen genom innehav av en kniv.

Polis kallades till en plats där ungdomar stökade. Patullen på plats anträffade fyra berusade ungdomar. En av dem bar kniv i byxlinningen. Patrullen skrev i anmälan:

BROTT

Grovt brott mot knivlagen alternativt brott mot knivlagen genom att på allmän plats inneha kniv som är ägnad att användas som vapen vid brott mot liv och hälsa.

Brottet är grovt med anledning av att kniven genom sin storlek är av särskilt farlig beskaffenhet (ca 37 cm lång jaktkniv).

Att misstänkt vid tillfället varit berusad, att kniven innehades på en plats där många barnfamiljer passerar (platsen ligger cirka 100 meter från en förskola), samt att misstänkt sedan tidigare förekommer i misstanke och belastningsregister med bl.a. brott mot knivlagen, misshandel och olaga hot.”

Domstolen motiverade inte i domskälen särskilt varför de bedömde att brottet som grovt.

Gärningsmannen dömdes samtidigt för mordförsök genom att ett par veckor efter innehavet av kniven ha knivskurit en man i magen till nio års fängelse för mordförsök m.m.

Kniven vid mordförsöket var en likadan kniv som vid innehavet.

Uppsala tingsrätt mål nr B 4377-18. Grovt brott mot knivlagen, sex farliga föremål utgjorde större mängd.

En natt fick polisen ett larm om att boende i närheten ett friluftsområde hade hört två skott avfyras.

Flera patruller beordrades till platsen. Polisen stoppade sedermera en bil i närheten av en herrgård. Den sedermera dömde gärningsmannen och en annan person befann sig i bilen.

Polisen genomförde en husrannsakan i bilen och hittade då en halvautomatisk pistol som var laddad med tre patroner försedda med gummikula, samt två tomhylsor som låg på olika platser i bilen.

Polisen hittade också tre knivar, två basebollträna och ett samurajsvärd på olika platser i bilen.

Gärningsmannen hade vid tillfället en alkoholkoncentration i blodet om 1,53 promille och saknade rätt att köra bil. Bilen, pistolen, knivarna, basebollträna och svärdet tillhörde gärningsmannen.

Domstolen motiverade att brottet bedömdes som grovt med att innehavet har rört en större mängd farliga föremål och att svärdet måste anses vara av särskilt farlig art. Vapenbrottet bedömdes som av normalgraden då vapnet varit laddat med gummikulor.

Mer praxis

Nedan nämns några domar som inte bedömt frågan om grovt brott, men som ändå är värda att studera eftersom det finns omständigheter som är relevanta vid brott mot knivlagen:

Rättsfallen är lätta att hitta på rättsdatabasen Zeteo, som finns på Intrapolis. I Zeteo, sök på domstolens namn och målnummer.

- ♦ NJA 2016 s. 30. En kvinna frikändes för brott mot knivlagen då innehavet bedömdes som befogat. Domen är informativ vad gäller omständigheter som beaktas, bland annat risk för att användas för våld och påverkan av alkohol. En helhetsbedömning av omständigheterna i varje fall ska göras vid bedömningen om innehavet är befogat eller inte.
- ♦ NJA 1998 s. 604. Korvarigt innehav behöver inte utesluta brott.
- ♦ Svea Hovrätt mål nr B 2443-19. Påverkan av narkotika relevant vid brott mot knivlagen.
- ♦ Svea Hovrätt mål nr B 1784-16. Tidpunkt och plats relevant, föremålet typiskt sett avsett för våldsanvändning.
- ♦ RH 2000:81. Skjutvapen som inte omfattas av vapenlagen kan omfattas av knivlagen, exempelvis mynningsladdade skjutvapen tillverkade före år 1890.
- ♦ NJA 2011 s. 556. Basebollträn omfattas av knivlagen.

Läderbatong